

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՔ

ՀԱՍՏՆ ՈՒ ԲԱՐԱԿԸ ՄԷԿ ԳԻՆ, ՎԱՅ ԲԱՐԱԿ ՄԱՆՈՂԻՆ

Ազգային առակաւոր խօսքերուն մէջ մէկը չկայ որ այնքան ճշգրտութեամբ յարմարի մեր ազգին այժմու վիճակին, ուստի եւ այնչափ ստէպ ու շատ տեղ գործածուի, եւ գրեթէ ամէն տեղ, ինչպէս այս լակոնական, խելացի ու ճշմարիտ առակը. «Հաստն ու բարակը մէկ գին, վայ բարակ մանողին»: Բայց թէ արդեօք ո՞րն է հաստ մանածը եւ ո՞րն է բարակը՝ կարծէ որ քիչ մը երկարօրէն քննեմք, յետոյ նայեմք թէ արդեօք միշտ իրաւացի է այն վայը զոր կուտամք բարակ մանողին:

Ո՞րն է հաստը, եւ ո՞րն է բարակը.

— Այս խօսքին պատասխանը տալու համար՝ մեր ազգին ընդհանուրին վրայ նայողը իրաւամբ կտարակուսի թէ արդեօք ո՞ր կողմէն կամ ո՞ր յատկութենէն սկսի որ թէ ճշմարտութեան սահմանէն դուրս չենէ, եւ թէ լսողներուն անձնասիրութեանը չափազանց կերպով մը չգըպչի: Ուրեմն այս գիտեմք ու հարցընեմք:

Մեր ազգին վրայ երեւցած հաստութիւններուն գլխաւորը եւ հանրականը ո՞րն է արդեօք. — Տգիտութիւն: Եւ տգիտութիւնը ինչ բան է՝ եթէ ոչ հոգեւոր կամ մտաւոր կուրուցիւն: Ինչպէս որ մարմնով կոյրը զուրկ է արեւուն լուսափայլ ճառագայթներէն, — կըսէ սուրբ հայրն մեր եղիշէ, — եւ անոր լուսաւորած աշխարհիս ամէն հրաշալեացը տեսութենէն հեռու, այսպէս եւ մըտքով կոյրը, այսինքն տգէտը, զուրկ է ճշմարտութեան եւ իմաստութեան լուսոյն վայելմունքէն եւ անոր ցոլքովը երեւցող սքանչելի տեսարաններէն. եւ ո՞րչափ որ ա-

ւելի գերազանց է մտաւոր լոյսը քան զմարմնաւորը, — կըսէ նոյն սուրբ վարդապետը, — այնքան ալ աւելի ցաւալի է մտօք կոյր լինելը՝ քան թէ մարմնոյ աչօք. «Լաւ է կոյր աչօք՝ քան կոյր մտօք»:

Ո՞վ է ուրեմն հաստ ու բարակ մանածին մէկ գին կտրողը. — Տգէտ մարդը. եւ ինչպէս որ կուրին առջեւը մէկ է լոյսն ու խաւարը, սեւն ու ճերմակը, կանաչն ու կարմիրը, ո՞չ ապաքէն այնպէս ալ տգիտին առջեւը մի եւ նոյն բանն է ճշմարիտն ու սուտը, ուղիղն ու ծուռը, գովելին ու պարսաւելին, պակասաւորն ու կատարեալը: Հաստը բարակի տեղ դնողն ու բարակը հաստի տեղ նա է որ ամէն մոլորութիւն կընդունի իբրեւ ճշմարտութիւն՝ առանց քննելու եւ տարակուսելու: Շատ սրբազան սովորութիւններ անգամ եթէ ամուր կըռնէ ու լաւ կպահէ, երբեմն միայն անոր համար է որ աղէկ պահեւսեր են իրեն. բայց թէ ինչ բան է այն սովորութիւնը՝ ամենեւին տեղեկութիւն չունի. ինչպէս թէ աճարարին (օգրապագին) մէկը նորա ձեռքը բան մը տուած լինէր ծածուկ, ու ապապէր թէ մի նայիր, մի զններ, այլ միայն ամուր պահէ, մինչդեռ գուցէ ձեռքը տուածը ոչ թէ ժամացոյց է — ինչպէս որ կարծէ, — այլ գեանախնձոր, կամ սոխ կամ սխտոր:

Հաստին ու բարակին մէկ գին դնողը ո՞վ է. — Նա՛ որ նոր բան սովորելու ամենեւին միտք չունի, վասն զի կարծէ թէ ինք ամէն բանի տեղեկ է: Իրեն համար թօնրին ծուխը եւ շոգենաւերուն ու շոգեկառքերուն շոգին նոյն է. ինչու որ երկուքն ալ ծուխ

եւ շոգի են. — պօսքան տօնային ու շոգեշարժ մեքենան նոյն է. երկուքն ալ անիւներով ճախարակներով գործիք. — լուացք փռելու չուանն ու ելեքտրական հեռագրին թելը նոյն է. միթէ երկուքն ալ ցիցերու վրայ երկընցած թելեր չեն. — թմբուկն ու սրինգը (սառու գոռնան) եւ եւրոպական ճարտարարուեստ նուագարանը նոյն է. երկուքն ալ նուագարան. — Փետողլուն խաղն ու Հոմերոսի դիւցազնեբոլ թիւնը նոյն է. երկուքն ալ հեփեսոս. — Գարակիօզ խաղընենն ու թէատրոն ձեւացընելը նոյն է. երկուքն ալ տեսարան. — արեւելեան կարմիր կանաչ ներկուածքներն ու Ռափայելի նկարը նոյն է. երկուքն ալ քաշուածք: — Ի՞նչ տարբերութիւն ունին սաղմոսն ու նարեկը սխալ-մխալ կարգացող վարժապետն ու համալսարանի փրօֆէսորը. ոչինչ, երկուքն ալ վարժապետ: — Ի՞նչ տարբերութիւն ունին՝ բերնին եկածը պոռալով կանչուըռտելով գուրս տուող ու յարմար եւ անյարմար վկայութիւնները ետեւէ ետեւ շարող քարոզիչը, եւ Մասիլիոնի՝ Պուռտալուի՝ Լաքորատէրի՝ Սէնեէրիի՝ Փլաթոնի ոճին հետեւող քարոզիչը. ոչինչ, երկուքն ալ քարոզիչ: — Ի՞նչ տարբերութիւն ունին շուկային մէկ անկիւնը սոխ սխտոր կամ ձուկ ու մուկ ծախողն, եւ Լոնտոնի ու Ամերիկայի կամ Հնդկաստանի հետ առուտուր ունեցողը. ոչինչ, երկուքն ալ վաճառական: — Ինչո՞վ կտարբերին աղցիկից եւ ալխազուր լեզուով կամ անճոռնի շարագրութեամբ գրուած գիրք կամ լրագիրը, եւ կոկիկ ու ճարտարարուեստ ուժով շարագրուած գիրք կամ լրագիրը. շատ շատ կազմով կամ տալագրութեամբ. երկուքն ալ գիրք, երկուքն ալ լրագիր: — Տես կաշառակեր ու անիրաւ բռնակալը, եւ տես արդարաւորով ու օրինապահ իշխանաւորը. միթէ նոյն չեն. հապա ինչո՞ւ երկուքն ալ իշխան կամ թագաւոր կրտսին. — արիւնարբու անգութ աւազակն ու քաջ եւ խոհեմ գինուորականը նոյն չեն. հապա ինչո՞ւ եր-

կուքն ալ զէնք բանեցընող կճանչցուին. — աղգին փողերը յափշտակող ուտողն ու աղգին համար հոգւով եւ մարմնով չարչարուողը նոյն չեն. հապա ինչո՞ւ երկուքն ալ աղգասէր կրտսին. — կեղծաւոր փարիսեցին ու զղջասիրտ մաքսաւորը նոյն չեն. ոչ ապաքէն երկուքն ալ ժամ գնացող են. — ցուցամուկ հարուստն ու օրուան հացին կարօտ որբեւարին նոյն չեն. ոչ ապաքէն երկուքն ալ ողորմութիւն տուող են: — Եթէ քիչ մը աւելի ալ խորերը մտնեմք, վտանգ է որ իրարու հետ նոյն համարուին ամենայն առաքեալք՝ Յուդան ալ իմիասին, ամենայն մարգարէք՝ Բաղաամն ալ իմիասին, ամենայն իշխանք՝ Վասակն ալ իմիասին, ամենայն քահանայք՝ Մըջմնիկն ալ իմիասին, ամենայն եպիսկոպոսուք՝ Նիկոլն ալ իմիասին, ամենայն պատրիարքուք՝ Նեստորն ալ իմիասին, ամենայն ինքնակալք՝ Յուլիանոսն ալ իմիասին. « Հաստն ու բարակը մէկ գին, մէկ գին »:

Այժմ քիչ մ'ալ այն նայիմք թէ ըստ ինքեան վայր ո՞ւմ պէտք է տալ. հաստ մանողին թէ բարակ մանողին. . .

Եթէ առակին մտիկ ընեմք, վայ կըսէ բարակ մանողին. եւ կերելի թէ շատ չըսխալիր. վասն զի աշխարհիս երեսը շատ բան կայ որ ուրիշներուն համար կգործեն մարդիկ, եւ ոչ թէ իրենց օգտին կամ զըլարճութեանը համար, եւ սակայն այնպէս կտազնապին, կտաղտապին, կհոգան, կչարչարուին, կտըրորուին որ կարծես թէ իրենց բաղդաւորութիւնն ու դժբաղդութիւնը, կամ թէ իրենց հոգւոյն փրկութիւնն անգամ անտի կախեալ է. եւ այն որպիսի մարդկանց մէջ. — հաստին ու բարակին տարբերութիւնը ամենեւին չհասկըցողներու մէջ: Ուրեմն ինչպէս վայ չտաս այն խեղճերուն, եւ չըսես իրենց. « Եղբարք, ինչ խելքի կըծառայէք, ինչ է այս ձեր քաշածը, ինչո՞ւ այդպէս կչարչարուիք, ո՞ւմ համար, ինչ բանի համար. հաւատացէք, Հաստն ու բարակը մէկ գին. վայ բարակ մանողին: Զէք

տեսներ այն ինչ պաշտօնատէրը. — հանգիստ ուրախ կուտէ կիսմէ, կհանգչի կզուարճանայ, ծուռումուռ դատաստաններ կկտրէ, ուսկից որ դայ կաշառքին շատը՝ դէպի անոր կծըռէ՝ անդին կծըռէ արդարութեան կշիռքին թաթը... եւ սակայն դարձեալ ամէնքը իրեն պատիւ կուտան, ամէնքը իրմէ կվախնան, ամէնքը իրմէ կպատկառին: Դուք ինչո՞ւ համար այդքան կփշտադիք անիրաւութեան անունէն, ինչո՞ւ համար այդքան կմաշուիք անկարգութեան երկիւղէն. որո՞ւ համար քաղցած ծարաւ կքալէք, ինչ վախճանաւ ոչ ցորեկը աշխատանքէ դադրում ունիք եւ ոչ գիշերը քուն: Բաներնիդ տեսէք, եղբարք. Հաստն ու բարակը մէկ գին. վնայ բարակ մանողին: Մի կարծէք թէ դուք բարակ մանելով՝ հաստ մանողներէն աւելի փառք պատիւ ու գովութիւն կամ թէ փող ու փարթամութիւն պիտի գտնէք. ո՛չ. ուրիշներուն մանածին հաստութիւնը հասկըցողը ո՞վ է որ ձեր մանածին ալ բարակութիւնը հասկընայ: Եկեղեցական էք. տեսէք ուրիշ եկեղեցականներն ինչեր կընեն. — զինուորական էք. տեսէք ուրիշ զինուորականք ինչպէս կշարժին. — իշխանաւոր էք. նայեցէք ուրիշներն իրենց իշխանութիւնը ինչպէս կընենք. եւ ամբոջցէք՝ վազ անցէք ձեր բարակութիւններէն, վասն զի ատոնց յարգը ճանչցող չկայ. Հաստն ու բարակը մէկ գին. վնայ բարակ մանողին:

Բայց կեցիր. միթէ հաստին ու բարակին տարբերութիւնը հասկըցող քիչ լինելուն պատճառաւ՝ հաստը իրօք բարակ կլինի եւ բարակը հաստ. — միթէ կոյրերուն շատնալովը ցորեկը գիշեր կգառնայ եւ գիշերը ցորեկ. — միթէ չարերուն շատնալովը բարին ալ չա՛ր պիտի համարուի. — միթէ տգէտ-

ներուն բազմաճալովը գիտութիւնը պիտի վերնայ աշխարհէս. — միթէ մոլութեանց տիրապետելովը առաքինութիւնը միայն բառարաններով մէջ պիտի մնայ: Եթէ աշխարհիս մէկ ծայրը հաստն ու բարակը մէկ գին է, ո՞վ կընայ ըսել թէ ուրիշ մէկ կողմը բարակին գինը շատ աւելի վեր չէ: Ապա ուրեմն այն ազգային համարեալ առակն ալ եւ ոչ մեր ազգին համար ճշմարիտ պէտք է համարիլ, այլ գէթ այսքան սրբագրել եւ ըսել. «Յիրաւի դեռ մեր մէջ հաստն ու բարակն է մէկ գին, բայց դարձեալ պէտք է ըսեմք, երնեկ բարակ մանողին»:

Բարին միշտ է բարի եւ սիրելի, չարը միշտ չար ու ատելի. առաքինութիւնը միշտ գովելի, մոլութիւնը միշտ պարսաւելի. ազնիւ ապրանքը միշտ իւր արժէքն ունի, վասն զի անպիտանին պակասութիւնը անով ալ վաղ կամ անագան աւելի կխայտառակուի: Կոստութիւնը, պակասաւորութիւնը, չարութիւնը, տգիտութիւնը, այս անցաւոր աշխարհիս յատկութիւններն են եւ աշխարհիս հետ կվերջանան. իսկ բարակութիւնը, կատարելութիւնը, բարութիւնն ու իմաստութիւնը անմահ են, անանց են եւ յաւիտեանական: Եւ սակայն, առանց անոր ալ նայելու, որքան եւ խեղճ, որքան եւ յետամնաց, որքան եւ պակասաւոր լինի մէկ ժողովուրդմը, միթէ կարելի է ըսել թէ գոնէ հազարին մէկը իմէջ կուրաց միականի չհամարուի. ուրեմն դուն եղբայր՝ բարակ մանելէն մի դադրիր, ու այն սակաւաւոր միականիններուն վկայութիւնը քիւրաւոր կոյրերուն վկայութենէն համարձակ վեր դիր. գիտցիր որ նոքա ալ ինծի հետ կըսեն քեզի, — եւ իրաւունք ունին, — թէ

Յիրաւի դեռ մեր մէջ հաստն ու բարակն է մէկ գին,

Բայց դարձեալ պէտք է ըսեմք, երնեկ բարակ մանողին: